

Els bitllets de Sant Sadurní d'Anoia de la Guerra 1936-1939

MIQUEL DE CRUSAFONT*

És ben sabut que foren molts els ajuntaments que, en els primers anys de la Guerra contra el Feixisme (1936-1939), varen emetre moneda divisionària, generalment en bitllets de paper o cartró i, més excepcionalment, en moneda metàl·lica, de baquelita o fins i tot de fusta. Els treballs d'Antoni Turró ens n'han aportat una copiosa catalogació, així com dades sobre les causes de la seva emissió i el seu marc legal.¹

Menys abundants han estat els reculls documentals sobre aquestes emissions. Així, sabem que, si bé Turró va poder obtenir-ne algunes dades, en general les seves informacions sobre els volums d'emissió es basaven més aviat en les xifres que anava recopilant dels bitllets que li passaven per les mans, i obtenia la major part de les dates dels acords municipals a partir de les anotacions dels mateixos bitllets o bé del Diari Oficial de la Generalitat. Més a fons va anar, en canvi, Sebastià Datzira en el seu estudi sobre el paper-moneda del Bages, ja que va revisar un per un els arxius de tots els ajuntaments d'aquesta comarca.²

L'objectiu d'aquesta nota és presentar una bona part de la documentació municipal de les emissions de bitllets a Sant Sadurní d'Anoia. L'any 1986 vaig preparar per a Banca Catalana, de les col·leccions numismàtiques de la qual era llavors el conservador, una exposició de la col·lecció del paper-moneda català. El dia de la inauguració, el regidor de Cultura de l'ajuntament em va cedir les fotocòpies d'aquesta documentació.

Presentarem primer el contingut resumit d'aquests documents per ordre cronològic i, després, en farem el comentari.

* Doctor en Història. President de la SCEN.

1. Antoni TURRÓ, pel que fa a Catalunya, *El paper moneda català. Emissions de la Guerra 1936-1939*, Barcelona, 1982, que fou reeditat amb certes modificacions a *Les emissions monetàries oficials de la Guerra Civil (1936-1939). I: Andorra, Illes Balears i Catalunya (Generalitat i locals)*, Barcelona, 2007. També feu els llibres corresponents al País Valencià i la Franja, entre d'altres.

2. Sebastià DATZIRA, *La moneda a la Catalunya Central*, Manresa, 1991.

17 abril 1937- Del document següent es dedueix que l'ajuntament havia acordat en aquesta data fer una emissió de paper moneda. S'havien d'emetre bitllets d'1 peceta i de 50 cèntims fins al valor de 15.000 pecetes, numerats i amb la garantia de la Caixa Municipal. El total de bitllets havia d'ésser de 10.000 de peceta i 10.000 de 50 cèntims, però s'anotà per error que els de 50 cèntims serien numerats de l'1 al 5.000, quan hi havia de dir de l'1 al 10.000, ja que així 10.000 bitllets sumarien 5.000 pecetes.

1 juliol 1937- La Comissió de Finances informa que en l'acord anterior hi havia l'error de dir que els bitllets de 50 cèntims havien d'anar numerats de l'1 al 5.000 en lloc de dir de l'1 al 10.000, i proposa de fer constar aquest error. Informa que fins aquell moment s'havien imprès 8.600 bitllets de peceta i 7.000 de cinquanta cèntims, amb un valor total emès, doncs, de 12.100 pecetes. Proposa de no emetre més bitllets de 50 cèntims i d'exhaurir el valor acordat fins a 15.000 pecetes en bitllets de peceta. D'aquesta manera, l'emissió serà finalment d'11.500 bitllets de peceta i els 7.000 bitllets de 50 cèntims ja emesos que, amb el valor de 3.500 pecetes, complirien la xifra acordada de 15.000 pecetes. La proposta és aprovada per unanimitat (Arxiu Municipal de S. Sadurní d'Anoia, en endavant AM, Dictamen núm. 392).

15 juliol 1937- La Comissió de Finances recorda els acords anteriors, manifesta que l'emissió anterior ha estat insuficient i que es troba a faltar el bitllet de 25 cèntims per a tornar el canvi en la compra del pa. En conseqüència, proposa al consistori de fer una nova emissió, l'equivalent de la qual el consistori dipositaria a la Caixa d'Estalvis i de Pensions per a la Vellesa de la vila, a disposició dels que volguessin bescanviar els seus bitllets locals per moneda de curs general. La Caixa Municipal també canviaria els bitllets vells i deteriorats per altres de nous, sempre que fos completa la lectura de la numeració per les dues cares i coincidís. La nova emissió s'havia de marcar amb "Serie A" i seria de 10.000 bitllets de peceta, 10.000 bitllets de 50 cèntims i 20.000 bitllets de 25 cèntims, amb un total de 20.000 pecetes emeses sumant els tres valors. Un cop acordat, s'havia de comunicar a la Conselleria de Finances de la Generalitat i publicar en el seu Diari Oficial (AM, Dictamen 433). Tot i que en aquest cas no ho diu, l'acord es va aprovar, segons veiem en el document següent.

16 juliol 1937- L'Ajuntament de Sadurní d'Anoia s'adreça al "Ciutadà Conseller de Finances de la Generalitat de Catalunya" per fer-li saber l'acord del document anterior, que porta la signatura del "President del Consell Municipal" (AM, Comunicació 1480).

31 agost 1937- El comissari general de Museus s'adreça al “Ciudadà Alcalde” de l'Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia (ja feia temps que el poble es deia Sadurní d'Anoia i així consta en els documents anteriors) i li demana la tramesa de dues mostres dels bitllets que han emès i dels que emetin posteriorment a fi de dispositar-los al Gabinet Numismàtic de Catalunya atès el seu interès històric (AM, Registre d'Entrades 560). Reproduïm en la seva integritat i en l'apèndix aquest interessant document inèdit. La circular fou adreçada a tots els ajuntaments i aquests generalment trameteren bitllets amb la numeració 00000, és a dir, de les mostres que devien tenir en el seu arxiu.

1 setembre 1937- El director-administrador del Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (signa Vicenç Munné i Fité) envia un “Saluda” a l'alcalde de l'Ajuntament de Sadurní d'Anoia i li comunica que els extractes dels acords de l'ajuntament referents a l'emissió de paper moneda havien estat publicats al Diari Oficial el dia 29 d'agost, núm. 241 (AM, Registre d'Entrades, 544).

(?) setembre 1937- En un dia no especificat, Gràfica Manén, de Diputació 116 de Barcelona, trameté a l'ajuntament un oferiment per a l'emissió de paper-moneda amb unes mostres dels que ells havien fet per a l'Ajuntament de Casp.

18 setembre 1937- El conseller de Finances de l'Ajuntament de Guíxols (S. Feliu de Guíxols), J. Darna, s'adreça al de Sant Sadurní demanant una mostra en bon estat de cada un dels bitllets que havien emès amb la promesa de reintegrament immediat del seu import (AM, Registre d'Entrades, 590).

24 setembre 1938- El Dipositari de la Caixa Municipal, Josep Huguet i Carol, s'ha d'incorporar a l'exèrcit i, per tant, s'ha de nomenar un nou dipositari que el substitueixi durant la seva absència, un càrrec per al qual fou designat Pere Duran i Via. Per aquesta raó, es feu un balanç dels fons del municipi, que signen el dipositari entrant i el sortint, l'alcalde president, Napoleó Montagut i Duran, i el secretari-interventor, Alfred Espinosa i Marín. Consta que resta a caixa un romanent de 125.365,80 pecetes i hi ha diferents anotacions referents al paper moneda que mostren una xifra de deute de 41.000 pecetes i una de creditora de 24.957,15 pecetes. També hi consta el dipòsit a la Caixa de Pensions de 32.100 pecetes en garantia de la moneda emesa (AM, sense referència).

20 gener 1939- Degut a les “circumstàncies actuals” i amb l'acord del consistori, es procedeix a fer un balanç de la Caixa Municipal, que mostra tenir un romanent de 92.473,19 pecetes. Ho signa l'alcalde president accidental, Salvador Hernán Gabarró, el secretari habilitat, Josep Maria Raventós i Camps, per

absència del secretari, i el dipositari accidental, Pere Duran i Via (AM, sense referència).

24 gener 1939- El dipositari accidental de Sadurní d'Anoia, Pere Duran i Via, que es troba a la Direcció General d'Administració Local del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya, presenta i signa un document en el qual fa constar que el dia 21 es va veure obligat a evacuar la població on exercia el càrrec i que ignora on es troben els membres de l'ajuntament. A causa d'això, ha ingressat a la Caixa d'Estalvis de la Generalitat 95.111,50 pecetes i lliura els llibres i documents oficials i un resguard del Banc d'Espanya a nom del seu ajuntament del 1927 i pel valor de 157.097 pecetes. Indica també que va a viure a Barcelona i comunica el seu domicili. Acompanya la notificació amb el resguard de l'ingrés esmentat, de les dades detallades del deute de l'Estat i d'un balanç molt semblant al del dia 29 del mateix més.

D'aquesta documentació es dedueix que l'Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia va fer les emissions en els valors i volums següents:

	1a emissió	sèrie A	nombre	valor total
Bitllets de peceta	11.500	10.000	21.500	21.500 pecetes
Bitllets de 50 cèntims	7.000	10.000	17.000	8.500 pecetes
Bitllets de 25 cèntims	0	20.000	20.000	5.000 pecetes
Totals	18.500	40.000	58.500	35.000 pecetes

Comparant aquestes dades i xifres amb les que facilita Turró, observem el següent:

1- Turró dona en el text la data correcta de l'acord municipal de la primera emissió, que és el 17 d'abril del 1937, però en el catàleg indica que és l'emissió del 21 d'abril del 1937. Aquesta segona data és la que es veu gravada en els bitllets i potser es refereix al dia en què començaren a circular.

2- En el text hi diu que, en llançar la segona emissió del 15 de juliol del 1937, va retirar la primera, però en realitat el que diu l'acord municipal és que canviaria els bitllets que li siguin presentats i que mostrin ésser deteriorats, com hem vist. No hi va haver, doncs, una retirada de la primera emissió, que, de fet, només feia tres mesos escassos que corria.

3- Finalment, hi ha, segons Turró, una altra emissió de bitllets de 10 i 5 cèntims que s'hauria acordat "al principi del quart trimestre del 1937", tot i que diu que no van arribar a circular ja que no porten el timbre municipal. Malgrat això, ens mostra que se n'havien fet almenys dues emissions ja que se'n coneixen dues varietats. Tot això és molt confús. El fet que no pugui donar la data concreta de

l'acord, que tampoc consta en els papers que tenim, demostra que no va ésser anotat al Diari Oficial de la Generalitat, que Turró va consultar. Això és ben estany tenint en compte la meticulositat que mostra el municipi en anotar i certificar tots els passos que fa. D'altra banda, si es va fer una emissió de bitllets de 10 i 5 cèntims i no es va posar en circulació, com s'explica que en fes una segona? Finalment, la xifra de 32.100 pecetes de dipòsit de garantia en la Caixa de Pensions, que consta en el balanç del setembre del 1938, s'apropa molt a les 35.000 pecetes que, en total, es varen posar en circulació; la petita diferència a la baixa es pot explicar per les substitucions de bitllets deteriorats i pel canvi dels bitllets del poble per moneda de curs general que haurien pogut fer alguns dels seus possessors. Per tant, no sembla haver-hi lloc per a emissions de bitllets de 10 i 5 cèntims. Ja sabem, d'altra banda, que aquests petits bitllets sense dibuixos són molt fàcils de falsificar i que foren els tipus preferits per als que en fabricaren en grans quantitats a fi de lucrar-se amb l'existència d'un potent mercat col·leccionista. Per tant, tot sembla indicar que els bitllets de 10 i 5 cèntims, Turró 2246-2249, són falsificacions fetes amb posterioritat a la guerra.

En contrast amb la idea, sovint divulgada, del “desordre” que va significar el que no era altra cosa que una emissió descentralitzada de bitllets, sorprèn l'extrema bona fe del dipositari Pere Duran i Via, que en les perilloses circumstàncies en que es troba, amb les autoritats municipals fugides i el seu poble ocupat, no tan sols es preocupa de dipositar el fons municipal a la Generalitat, sinó que fins i tot deixa la seva adreça personal, responent així dels fons que ha reintegrat.

APÈNDIX

Text de la circular demanant mostres dels bitllets emesos a Sant Sadurní d'Anoia i, ben segur, als altres municipis, per al Gabinet Numismàtic de Catalunya i adreçat, en aquest cas, al “Ciudadà Alcalde de Sant Sadurní d'Anoia”:

Entre els serveis adscrits a aquesta Comissaria General de Museus, hi ha el Gabinet Numismàtic de Catalunya, una de les finalitats del qual consisteix en recollir, sistematitzar i estudiar tots els signes de valor relacionats amb la moneda.

Actualment nombrosos ajuntaments, i, entre ells el de la vostra digna presidència, han emès bitllets moneda, que per llur significació i naturalesa tenen un positiu interès.

Per tant, caldria que aquests moderns signes monetaris s'afegissin als corresponents a altres èpoques, que es conserven en aquest Gabinet Numismàtic.

El Comissari General de Museus confia en que els municipis de Catalunya, acceptaran aquest criteri i es disposaran a contribuir, així, a les funcions de l'es-

mentat Gabinet Numismàtic, que és, naturalment, un servei de caràcter públic i, per tant, realment propi del comú.

I amb aquesta confiança es permet sol·licitar el lliurament de dos exemplars de cada un dels bitllets, bons, monedes o qualsevol altre signe monetari que hagi emès, o en el successiu emeti, el de la vostra presidència.

Els podeu trametre en la forma que estimeu més adient a les nostres Oficines.

La Comissaria General de Museus us testimonia des d'ara el seu agraïment per tot el que us digneu fer en aquest sentit.

Barcelona 31 agost 1937.

El Comissari General de Museus, P.O. El Secretari: signa J. Borralleras.